

Förord

Problemet är att verkligheten och verklighetens folk inte uppför sig enligt regelboken. Människan är komplicerad, det blir fel ibland, i kroppen eller i hjärnan – misshandla en hund från det den är valp, slå den när den får mat, smek den när den bitit någon, låt den frysa ibland och ge den värme när den minst anar det och du får ett monster, en hangarhund som ingen kan komma i närheten av. Det finns hangarhundar bland människor också och av båda könen. Våldta och förnedra tillräckligt länge och du uppnår

ett självmord eller ett drogmissbruk och om hon eller han får barn: en ny fosterhemsplacering och en potentiell ny klient i sinom tid.

Människan behöver ömhet och trygghet.

Jag läser en bok som heter Socialsvängen som någon med mitt namn en gång skrev. En rysk docka som bor trettio år inuti mig själv skrev den här boken.

Jag minns allt som en saga. Skammen, att inte räkna till, att inte kunna hålla distans, att inte kunna vara professionell och att ingenting förmå leverera som motprestation mot den lön jag fick, av samhället.

Och detta trots att jag hade lärt mig ett nytt språk, ett instrumentellt och byråkratiskt vårdspråk, för att kunna operera i denna spretiga verklighet.

Jag minns arbetsmängden, den groteska arbetsmängden och blandningen – ena kvarten en gammal fiskare utifrån öarna vars kåk brunnit upp och han stod utan försäkring: ja, jag kunde hjälpa honom – med matpengar. Till en femtonårig knarkande rånare: ja, jag kunde hjälpa honom – med ungdomsvård.

Fast jag formulerade mig inte så, nej jag hotade. Att ungdomsvården var en chans trodde jag inte ens själv på.

Jag minns även vreden, som riktade sig åt alla håll. Mot det anonyma samhällets utslagning och mot klienterna som inte kunde hushålla eller sköta ett jobb eller sluta supa och mot de övervakade barnens föräldrar, vad höll dom egentligen på med, såg dom inte att ungen for illa!

Ja, varför gjorde ingen som jag sa?

Jag minns torftigheten i många liv, bristen på innehåll av annat slag än destruktiva beteenden, bekantingar, berusningar.

Jag minns mammor vars enda brott var att de var ensamstående och inte klarade ekonomin.

Jag minns pappor också. Och ruskiga vårdnadstvister. Och folk som hängde sig. Och folk som hade svårt för sig rent allmänt och som man hade behövt flytta hem till.

De var så många. Och det tog aldrig slut. Och det fanns ingen tillförlitlig manual för detta arbete. Vad skulle jag egentligen leverera? Jo, inga socialutgifter mera och inga missbrukare längre och inga strulungdomar någonstans och inga vanvårdade barn. Detta skulle jag leverera och det fixade jag inte. Därför gick jag, kan man säga.

Idag hade jag kanske klarat det. Jag hade inte tagit misslyckandena så personligt. Jag hade inte tyckt så förtvivlat synd om allesammans. Jag hade inte tagit med mig jobbet hem. Ty jag är förhärdad numera och dessutom långt kommen från min utgångspunkt i livet.

Den gången var jag bara några år ifrån min egen högst personliga socialsväng där barnavårdsnämnden i Malung fick gripa in och betala så att jag slapp komma hem igen – jag ville aldrig mera komma hem! Och sedan dog mamma, nästan som om jag hade beställt det, fast falluckan öppnade sig.

Göteborg fick upp mig på nio. Ja, Göteborg och det svenska folkhemmet gav mig allt. Från ett anonymt samhällssystem strålade en lugn och sval omsorg emot mig. Det måste ha varit en sorts kärlek som gav mig allt detta: psykvård, skola, utbildning, förlåtelse för allt och en ny chans.

Samma samhällssystem som jag sedan själv blev satt att administrera. Men då gick det plötsligt inte alls.

Jag minns euforin, när jag sluppit undan.

Ett annat system slöt mig i sin famn så länge jag kunde

leverera. Och det kunde jag verkligen, mitt arbete på varvet gav synliga resultat varenda dag.

I röken och bullret och i svetskärmens avskärmning började jag skriva på denna bok – Socialsvängen. Fast det visste jag inte då. Jag bara tänkte och tänkte så att jag till sist var tvungen att klottra ner några rader på en lapp, jag ville komma ihåg det till kvällen.

Utrymme för eftertanke och reflexion, det var detta jag fick där i timmarna och månaderna och åren bakom svetskärmerna. Jag åtnjöt förmånen av att få tänka färdigt – vilken lyx.

Det blev en påhittad berättelse som svävade tätt ovanför den där verkligheten – en novell såg det ut som? Jag skickade den till Metallarbetaren. Som tog in den!

Den euforin går inte att beskriva.

Och jag hade ju mer att berätta. Novellen fläkte sig och svälldes upp till något som såg ut som – en roman?

Men för att få ut en roman behövdes det tur, redan på den tiden. Förutom något att berätta och en viss språk-känsla så behöver den blivande författaren även tur. Och det hade jag. Jag hade turen att då på 70-talet hamna på ett litet och progressivt förlag, Ordfront. De tyckte att jag hade något att berätta. Och jag hade turen att få Tom Carlson som redaktör och han trixade och baxade denna valhänta berättarska framför sig tills hon levererade en fungerande text. Lyckligtvis var hon synnerligen motiverad.

Ja jag skrev mig rakt igenom alltihop, och sedan var jag fri.

Till min förvåning kände folk igen sig. Boken användes till och med i undervisningen på Socialhögskolan där jag själv en gång hade gått.

Och jag som trott mig vara ensam! Nu vet jag att den

här värken känner människor i socialsvängen och vårdsvängen. Även lärare kan stundom gå på knäna i denna vanmaktskänsla när hjälpbehoven vältrar sig över dem. Ja till och med poliser, även plitar, lider av att inte hinna lindra interners, brottsoffers och allmänt tilltufsade individers våndor eftersom de är så många, hjälparna så få.

Berättelsen har många år på nacken.

Att den kommer ut igen är underligt, det är som om den ställer fram en spegel.

Inte för att vi ska se oss själva.

Utan för att den vill se ifall att alls vi lever mera.

Visst blir det trots allt lite imma där på glaset?

Aino Trosell
Malung i april 2005

1

Det envetna knattret från kommunalarbetarlagets attacker mot asfaltkorpan överröstade alla trafikljud. Brandgula skyddsvästar avtecknade sig bjärt mot torgets gråa sten.

Torget's egentliga innehavare som denna klara oktoberdag tagit bänkarna i besittning höjde sina burkar och putaller. Skål på er grabbar och måtte det hål ni gräver bära ända ner i helvetet. Skäggstubbiga adamsäpplen guppade ovan solkiga kragar och högljudda rapningar bekräftade att livs-drycken kom dit den skulle.

Kommunalarbetarna slängde sura blickar på gubbarna och fortsatte sedan sin öronbedövande sysselsättning. Plötsligt fastnade ena borrhjulseln och maskinen uppgav ett klagande ljud. Den andre arbetaren kom sin kamrat till undsättning och med gemensamma krafter lyckades de bända loss den nu avstängda maskinen. En stor bit asfalt lossnade.

- Har du sett på fan, sa den ene.
- Ja, men det gick ju bra denna gången. Vi fortsätter väl

en halvtimme till så tar vi kaffe sen.

Tryckluftsmaskinerna började åter sin knattrande kavalkad. Fönster stängdes på flera ställen.

Socialbyrån låg i omedelbar anslutning till torget. Där var hela personalstyrkan samlad till information om Socialutredningen. Sammanträdesrummet var fyllt av ett trettio-tal socialassistenter, deras chefer samt omkring femton kontorister.

Socialchefen på byrån, Asta Linder, skyndade fram och stängde den sista ventilationsrutan.

– En sån förskräcklig otur att vi inte kan ha fönstret öppet idag när vädret är så vackert. Har alla kommit nu så kanske vi kan börja.

Hennes fylliga kropp var iförd en strikt dräkt. Hon rörde sig värdigt i stadiga pumps mot ordförandebordet. Sorlet tystnade.

Asta Linders glasögon hängde i en förgylld kedja kring halsen och nu satte hon dem på näsan och började redogöra för Socialutredningens målanalys.

Längst nere vid dörren satt Elisabeth. Hon var glad att ha kommit in nästan sist. Då skulle hon kunna gå först utan att så många märkte det.

– Socialutredningen anger några få, klart definierbara, övergripande mål som bör vägleda alla våra åtgärder och insatser nämligen: demokrati, jämlikhet, solidaritet och trygghet.

Med solidaritet menas att de bättre rustade och lyckligt lottade påtar sig en större andel än andra för samhällets insatser. Målen jämlikhet och solidaritet är alltså egentligen samma sak varför jag inte vidare tänker hålla isär dem ...

Elisabeths nikotingula fingrar plockade nervöst i det kortklippta svarta håret. De smala läpparna rörde sig oroligt.

Om man ändå hade fått röka härinne. Den långa, lite kutryggiga kroppen hade sjunkit ihop i stolen och nu försökte hon räta upp sig. Yllepolon kliade på halsen och hon rev sig.

Luften i rummet var knastertorr. I den sjunkande oktober-solens strålar dansade kritdamm från tavlan och ludd från heltäckningsmattan. Elisabeth fixerade Asta. Försökte höra vad hon sa. Astas glasögon åkte på och av då hon försökte ha kontakt med åhörarna samtidigt som hon läste innan-till.

Elisabeth tänkte på den förtvylade chilensaren hon nyss hade haft framför sig. Hon kunde inte koppla bort honom.

Han hade hållits fångslad på Stadion i Santiago de Chile. Obeväpnade idealister hade försökt bygga friheten som en ö i terrorn. Straffet var hårt. Hade han blivit torterad? Hon visste inte. Språket satte gränser. Men tystnaden sa mycket om skammen och besvikelsen. Ändå var han lyckligt lottad.

– ... de lyckligt lottade. Utredningsarbetet försvårades av bristfälliga kunskaper om problemens uppkomst och förlopp ...

Asta vände blad och Elisabeth försökte åter hänga med. Kontorstjejen framför henne höll på att göra en håruppsättning med en penna. Hennes käkar såg, på grund av ett frenetiskt tuggande, ut som gälar.

På väggen till höger om Elisabeth hängde en stor karta över staden. Röda magneter markerade var de olika socialbyråerna låg. Hon noterade att de inte flyttat sig sen sist. Flera magneter fanns inom en relativt snäv radie kring centrum medan enstaka truppstyrkor tappert kämpade i de vidsträckta förorterna.

Den här byrån var utmärkt med en ring kring magneten. Kanske var sociala distriktsnämndens ledamöter som normalt huserade här, så desorienterade även rent geografiskt

att det var nödvändigt med denna upplysning. Elisabeth noterade att hon höll på att bli arg.

Ilskan var hennes bensin. Hon gick på ilska annars skulle hon ha brutit samman för länge sedan. Men hos de andra märkte hon mest resignation. Fast ingenting visste hon säkert. De pratade aldrig om sig själva på det sättet. Inte hon heller.

Sökande svepte hennes blick över kollegerna. De flesta människor ser veka ut bakifrån, om man ser nacken. Flera såg ut som de bad. Ödmjukt. Vad rörde sig i deras hjärnor? Hur många hörde på Asta, trodde henne? Vilka gjorde det inte? Varför sa de isåfall ingenting? Varför sa hon själv ingenting? Här fanns inga förmän som hotade eller stämpelklockor som gick på rött. Ändå hade hon aldrig varit så rädd på någon annan arbetsplats.

Asta avslutade sitt anförande och gav ordet fritt. Det blev en tryckande tystnad. Elisabeth satt på helspänn. Äntligen. En socialassistent reste sig och efterlyste ytterligare konkreta exempel på den sociala metodiken. Asta läste högt ur utredningen:

– Det är från metodsynpunkt viktigt att relationerna mellan klienten och socialarbetaren utvecklas. Socialarbetarens förmåga att utnyttja sin egen personlighet är därvid en betydelsefull resurs. Han ska inta en yrkesmässig hållning vilket bland annat förutsätter att han känner sina egna reaktionsmönster och hur dessa kan uppfattas och påverka klienten.

Elisabeths hjärta dunkade. Hon borde resa sig nu. Säg något. Att utredningen sa tulipanos. Vill man inte erkänna problemens orsaker så vill man inte heller lösa dem. Bara bevara dem i delikatare förpackningar. Det borde hon säga. Men hon förblev sittande.

Enstaka assistenter yttrade sig. Något egentligt meningsutbyte förekom inte. De som hon visste var kritiskt inställda, radikala kamrater från Socialhögskolan, satt tysta. Det fanns inte mycket att säga. Utredningens mål var oantastliga och man orkade inte bråka. Man kom ju ändå ingenstans.

Smattrandet från gatuarbetet startade åter efter en halvtimmes avbrott och oväsendet påskyndade sammanträdet avslutning.

Hon pinnade iväg nerför korridoren där raden av tjänsterum till vänster markerades med besöksknappar och kölappar. Till höger låg små oaser av galonsoffor, plastfikusar och Svenska Journalen insprängda direkt i korridorväggen.

Elisabeth passerade dörren till blankettförrådet och märkte att den stod på glänt. Efter att ha kontrollerat att ingen befann sig därinne låste hon ordentligt. Skulle bara fattas att någon beskänkt herre eller kanske några busungar tog sig in och rörde till. Allt skulle väl klappa ihop. Utan blanketter skulle ju minst hälften av jobbet på byrån försvinna. Vad vore livet utan blanketter. Det fanns till och med en blankett för att beställa blanketter.

Hon tog trappan i tre språng och befann sig så i en ett-hundraåttio meter lång korridor, till utseendet lik den hon nyss passerat. Som vanligt tyckte hon det tog en halv evighet innan hon nådde sitt rum näst längst bort.

Elisabeth tog fram cigaretter, diktafon och en bunt journaler. Med mikrofonen framför munnen blev hon sittande, stelt stirrande en stund. Sedan började en entonig dikta-men med täta avbrott för stönanden, bloss, omtagningar och bokstaveringar. Hon hade bråttom med att få färdigt denna bunt så att hon inte skulle ligga efter alltför mycket nästa dag. Någon litterär skönproduktion kunde det inte bli

frågan om när dessa människors liv kom på pränt. Huvudsaken var att det höll juridiskt.

Hon tittade på klockan. Bara en halvtimme kvar. Sedan skulle hon få åka hem. Hem till Håkan och stugvärmen.